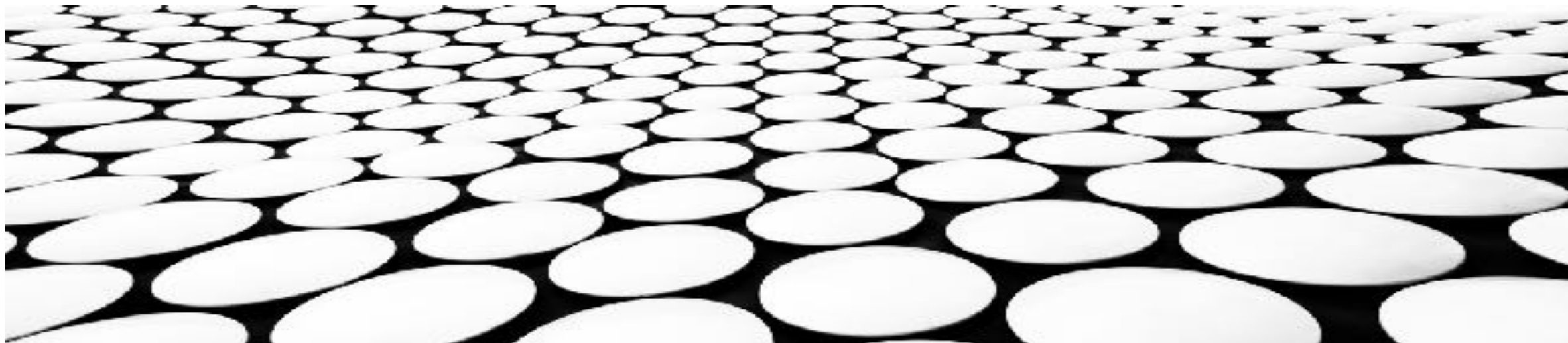

**РАЗДЯЛАТА НА ДЕЦА ОТ ТЕХНИТЕ
СЕМЕЙСТВА В БЪЛГАРИЯ:
ПРОУЧВАНЕ НА ОПИТА НА ОРГАНИЗАЦИИТЕ, ЧЛЕНОВЕ НА
КОАЛИЦИЯ 2025**

Д-Р АНТОАНЕТА МАТЕЕВА, БОРЯНА КЛИМЕНТОВА, ЕЛЕНА ПЕТКОВА

КОАЛИЦИЯ „ДЕТСТВО 2025“

- Неформално обединение от **15 граждански организации**, мрежи и индивидуални членове в експертно качество.
- Създадено през **2010г.** в подкрепа на националната политиката за **деинституционализация на грижата за деца.**
- Членовете на Коалицията инвестират експертен, финансов, човешки и професионален ресурс в **подкрепа на реформата.**
- Разбирането на Коалицията е, че деинституционализацията не се свежда единствено до извеждането на децата от институции, а включва **преодоляването на институционалното мислене в системата за закрила** и създаването на нови, **съвременни възможности за подкрепа на всяко дете и семейство в общността, към която те принадлежат.**
- Затова мисията на Коалицията е да **следи за устойчивото развитие на процеса на деинституционализация в България.** Коалицията работи за това нуждаещите се семейства да получат адекватна подкрепа и всяко дете да има възможността да расте и да се развива в подходящата за него семейна среда.

КОАЛИЦИЯ „ДЕТСТВО 2025“

- С напредването на реформата фокусът на застъпническите усилия на Коалицията постепенно се измества от активни действия в подкрепа на закриването на специализираните институции и развиването на различни форми на алтернативна грижа, социални и консултативни услуги за деца в риск и техните семейства **към превенцията на раздялата на деца и родители.**
- В полето на превенцията Коалицията работи за:
 - Повишаване **ефективността и качеството на съществуващите консултативни и подкрепящи услуги.**
 - Подобряване на **междуинституционалното взаимодействие** за подкрепа на семейства.
 - Въвеждане на ясен и точен **механизъм за включване на децата** в процесите на вземане на решения и др.
- Коалицията е разпозната от законодателната и изпълнителната власт като **ключов партньор** и участва в създаването, мониторирането и изпълнението на политиките в подкрепа на детското благосъстояние.

ИЗСЛЕДВАНЕ НА РАЗДЯЛАТА НА ДЕЦА В РИСК ОТ ТЕХНИТЕ СЕМЕЙСТВА

- Това изследване е част от дългосрочните усилия на Коалиция „Детство 2025“ за поставяне във фокуса на внимание и като приоритет в националните и местни социални, образователни и психично-здравни политики на темата за **раздялата между деца и техните семейства като сериозен риск за тяхното развитие**. Основен акцент в застъпническите инициативи на Коалицията в момента е **нуждата от развиване на политики, мерки и практики за ефективна превенция на случаите на раздяла на децата от техните семейства**.
- Целта на изследването е да събере и анализира опита на специалистите, участващи в Коалиция „Детство 2025“ по отношение на случаите на раздяла на деца в риск от техните семейства. Това включва **4 основни области**:
 - **Причини, водещи до раздяла на деца в риск от техните семейства;**
 - **Раздялата като мярка за закрила;**
 - **Нагласи на професионалистите към раздяла и превенцията ѝ;**
 - **Препоръки.**

ИЗСЛЕДВАНЕ НА РАЗДЯЛАТА НА ДЕЦА В РИСК ОТ ТЕХНИТЕ СЕМЕЙСТВА

- В изследването на този етап участват **6 организации от Коалицията**, които предоставят социални услуги (подкрепящи, резидентни и приемна грижа) и директно подкрепят деца и семейства в уязвими ситуации в 19 от общо 28 региона в страната.
 - Международна социална служба,
 - „Надежда и домове за децата - клон България“,
 - Ноу-хау център за алтернативни грижи за деца към НБУ,
 - Сдружение „Еквилибриум“,
 - Сдружение „SOS Детски селища – България“,
 - Фондация „Лале“.

В обсъжданията с широк кръг професионалисти от страната ще се включи и представител на Фондация „За нашите деца“.

ИЗСЛЕДВАНЕ НА РАЗДЯЛАТА НА ДЕЦА В РИСК ОТ ТЕХНИТЕ СЕМЕЙСТВА

- Анализирани са данни от работата по 1400+ случая на превенция на деца, настанени в резидентна грижа и реинтеграция от **периода 2019-2023 гг.** Освен проучването на документация, анкетното проучване, фокус-групите и интервютата с професионалисти от услугите, в които участват 80+ души, са проведени и 3 фокус-групи с 16 деца от резидентни услуги на възраст от 11 до 18 години.
- Представените тук данни са от първия етап на проучването, събиращ мненията на специалисти от Коалицията. Валидизирането и разширяването им ще се реализира през есента на 2024г. чрез фокус групи със специалисти от други услуги в различните региони на страната.
- На заключителна работна среща ще бъдат изнесени основните данни от изследването и набелязани препоръки към политиките и практиките.

ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ, ЗАВИСИМОСТИ И РАЗДЯЛАТА НА ДЕЦА ОТ ТЕХНИТЕ СЕМЕЙСТВА

1. ПСИХИЧНОЗДРАВНИТЕ ПРОБЛЕМИ КАТО ПРИЧИНА ЗА РАЗДЯЛА

- Раздялата на децата и семействата почти никога не е пряко следствие от възникването или наличието на един фактор, а е резултат от натрупването на множество фактори, които правят средата за отглеждане на децата „високорискова“.
- Трите преобладаващи фактора за раздяла според участниците са:
 - Бедност и безработица: (22%);
 - Заболяване или увреждане на родител: (22%)
 - Нисък социално-икономически и образователен статус на родителите и свързания с това нисък родителски капацитет: (18%).

ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ, ЗАВИСИМОСТИ И РАЗДЯЛАТА НА ДЕЦА ОТ ТЕХНИТЕ СЕМЕЙСТВА

- Прави впечатление, че **психично-здравните проблеми при родителите**, вкл. зависимостите (алкохол, наркотици, хазарт), са един от най-често срещаните фактори за раздяла. Тези проблеми се явяват и конкретната причина за раздяла, когато е видно, че заради тях има **и домашно насилие, и negliжиране на грижата за детето**, като се смята, че при наличие на възрастен с такива проблеми най-добре за детето е да бъде изведено от семейството и дома.
- Здравословни проблеми на родителите, особено **психично заболяване** (напр. при майки, които поради заболяванията си нямат разбиране за родителската си роля); **зависимост от ПАВ на родител**. (8% от прегледаните случаи).

ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ, ЗАВИСИМОСТИ И РАЗДЯЛАТА НА ДЕЦА ОТ ТЕХНИТЕ СЕМЕЙСТВА

- Смята се за оправдано, когато има психично заболяване на родител, детето да бъде настанено в алтернативна грижа. **Самата диагноза е причина да се изведе детето.**
- **Страхът** от психичната болест, **непознаването** на психичната болест, **липсата на взаимодействие** между психичноздравни и социални услуги води до тази нагласа на специалистите, която определя вземането на решения.

ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ, ЗАВИСИМОСТИ И РАЗДЯЛАТА НА ДЕЦА ОТ ТЕХНИТЕ СЕМЕЙСТВА

„Ако мярката е предприета, без да е направен опит да се помогне на семейството, без да са оценени силните и слабите им страни и да се опита да се работи по премахване на рисковете, то това не е защита, а наказание. Ако може да се говори за положителни аспекти в раздялата на дете и родител, то това важи само при тежко болни (психически). Родителят не е виновен, че е болен, но има право да бъде родител и той обича детето си не по-малко от всеки друг. Раздялата, но поддържане на връзка с родителя, помага на детето да расте в здравословна среда и в същото време да прегръща майка си, а на майката - да вижда детето си и да му се радва, когато здравето ѝ го позволява.“ (НДД)

ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ, ЗАВИСИМОСТИ И РАЗДЯЛАТА НА ДЕЦА ОТ ТЕХНИТЕ СЕМЕЙСТВА

2. ЛИПСА НА ПОДКРЕПА ЗА РОДИТЕЛИТЕ С ПСИХИЧНОЗДРАВНИ ПРОБЛЕМИ ПО РОЛЯТА ИМ НА РОДИТЕЛИ

- В случаи на раздяла, очакването е родителите сами да се справят със социалните и психологическите си проблеми, дори когато тези проблеми са оценени като основна причина за раздялата. Очакванията на специалистите към тях е „да се мобилизират“, „да преодоляват проблемите“, „да си оправят живота“, „да се променят заради децата“ (цитати от анкетните). Ако не го направят, поведението им се тълкува като незаинтересовано и безотговорно. /Например, кризисните центрове, в които се настаняват децата в риск, не предвиждат в работат си системни интервенции за работа с родителите./

ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ, ЗАВИСИМОСТИ И РАЗДЯЛАТА НА ДЕЦА ОТ ТЕХНИТЕ СЕМЕЙСТВА

- Често родителите със зависимости и други психични проблеми са включени и в графата «нисък родителски капацитет». Това включва според специалистите - отсъствие на родителски умения, неразбиране на нуждите на децата, неправилното им задоволяване, negliжиране, оставят децата си без надзор или на грижата на по-големите деца в семейството.
- *Тези проблеми, които се явяват причини за раздяла на децата и семействата, не се подлагат на проучване от специалисти и вземащи решения. Те не се осмислят от гледна точка на съхраняването на семействата и за тях не се търсят системни решения.*

ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ, ЗАВИСИМОСТИ И РАЗДЯЛАТА НА ДЕЦА ОТ ТЕХНИТЕ СЕМЕЙСТВА

3. ЛИПСВА ОБЯСНЕНИЕ И ПРЕДВИДИМОСТ НА ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТТА НА РАЗДЯЛАТА ЗА ДЕТЕТО И РОДИТЕЛИТЕ

- Има огромен проблем с начина, по който се комуникира раздялата както с децата, така и с родителите. Докато децата масово не могат да формулират причината за раздялата и си „доизмислят“ история, родителите или не приемат, че даден проблем може да е причина за раздяла, или смятат, че понеже и без това не се справят с житейските си проблеми, заслужават децата им да бъдат на друго място. Това показва, че нито с децата, нито с родителите е работено по истинските причини. Това пречи раздялата да се мисли като форма на подкрепа за семейства в криза, а също и катализира нежеланите реакции и увеличаване на негативните ефекти от мярката.

ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ, ЗАВИСИМОСТИ И РАЗДЯЛАТА НА ДЕЦА ОТ ТЕХНИТЕ СЕМЕЙСТВА

Според 1/3 от респондентите (33%) децата не са наясно и не намират причина, не разбират защо са отделени от семействата си. Това изисква сериозна работа с децата по развиване на адекватно за възрастта и състоянието им обяснение за случващото се. Данните за това как децата си обясняват причините за раздялата показват следното:

- Не знаят и не могат да си обяснят причините. (33%)
- Себеобвинение и лоялност към родителите. (18%)
- Финансови проблеми и безработица на родителите пречат да се грижат за тях. (14%)
- Необичани, нежелани и отхвърлени от родителите си. (12%)
- Насилие и употреба на ПАВ (най-често бащата). (10%)
- По-големи деца осъзнават, че родителите им не могат да полагат добри грижи за тях. (8%)
- Обвиняват институциите или хората, които са подали сигнал. (4%)
- Прави се за тяхно добро и родителите им не искат да ги оставят, но така се налага. (2%)

ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ, ЗАВИСИМОСТИ И РАЗДЯЛАТА НА ДЕЦА ОТ ТЕХНИТЕ СЕМЕЙСТВА

- Забелязва се **нечувствителност към преживяванията на родителите по време на раздяла**, виктимизиране и демонизиране на родителската роля.
- Липсва нагласа в специалистите да **разбират преживяванията на родителите в процеса на раздяла**. Ако родителите смятат, че това решение е несправедливо, за специалистите това означава, че не разбират проблема. Агресията, задълбочаване на зависимостите поради раздялата, негодуването, депресивните състояния и други ефекти от раздялата не се отчитат като такива, а само като нежелание на родителя да съдейства и/или да си върне детето.
- Няма системно мислене за детето и семейството. Става важно родителите да се почувстват виновни и се очаква през тази вина да се вземат в ръце и да се оправят. Иначе ги отписват от картинката за живота на детето.

ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ, ЗАВИСИМОСТИ И РАЗДЯЛАТА НА ДЕЦА ОТ ТЕХНИТЕ СЕМЕЙСТВА

ПРЕПОРЪКИ

- Да се преосмисли **системата за събиране на данни по случаите** от практиката на ОЗД. Най-малкото е необходимо да се въведат нови категории в наличната информационна система, които да отразяват реалните причини, които водят до настаняване на деца в грижа, така че те да могат да бъдат анализирани, а анализът - използван при формулирането на политики.
- Да се открие ясно нуждата от **създаването на подкрепяща среда около семействата в риск или потенциален риск във връзка с превенцията на раздялата**. Това могат да бъдат регионални или общински политики, като за тяхното реализиране местните институции и социалните услуги да работят заедно по проблемите на бедността. Има развити интервенции и механизми, които да решават проблемите за липса на подкрепящата социална среда на семейството – работа, битови условия, жилище и др. (напр., координационния механизъм на Надежда и домове за децата е такъв модел).

ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ, ЗАВИСИМОСТИ И РАЗДЯЛАТА НА ДЕЦА ОТ ТЕХНИТЕ СЕМЕЙСТВА

ПРЕПОРЪКИ

- **Методиката за работа по случай и някои други нормативни документи от работата на ОЗД да бъдат актуализирани** от гледана точка на анализ на практиките. Може да се окаже по-лесно да бъдат изцяло заменени с нови, съвременни такива, които отговарят на проблемите на децата и семействата в България в момента и отчитат добрите практики и изградените взаимодействия между институциите и услугите.
- **Да бъдат въведени механизми и практики за оценка на ефективността от интервенциите** в полето на алтернативната грижа, както тези в работа по превенция, така и след настъпване на раздяла.
- **Целенасочена подготовка на специалистите в работа с общности.**
- **Ясна процедура и развитие на умения за подготовка на децата и родителите за настаняване на деца в алтернативна грижа.** Тази процедура да включва и етични норми, които са приложими в такива случаи. Професионалистите и сега регистрират проявленията на травмата от раздялата у децата, но им е трудно да работят с това.

ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ, ЗАВИСИМОСТИ И РАЗДЯЛАТА НА ДЕЦА ОТ ТЕХНИТЕ СЕМЕЙСТВА

БЛАГОДАРИМ ЗА ВНИМАНИЕТО!

За връзка с изследователския екип:

д-р Антоанета Матеева - mateeva.antoaneta@gmail.com